

Treći put odlazim na more

Josip Splivalo, San Francisco - Cal.

Mi smo dvojica imali spavati na pramcu, mali od kuhinje na desnoj strani u namještaju za mornare, a ja na lijevoj strani u namještaju za momčad stroja, i to u jednoj kabini u kojoj je također spavao vođa stroja ali kojeg nije bilo na brodu. Mali mi je pokazao gdje je kabina, i još prije nego smo otišli iz kuhinje on mi je dao žigice i svijećnjak kojeg sam ja nastojao da upalim, ali mi je vjetar to onemogućavao. Nekako sam uspio staviti ključ u bravu, otvoriti vrata i za sobom ih odmah zatvoriti. Upalio sam svijećnjak koji je rasvijetlio moju kabinu, tako da sam vrlo dobro mogao vidjeti unutrašnjost kabine. Imao sam što i vidjeti jer u toj kabini nije upravo bilo ništa osim moje mornarske vreće i moje škrinje. Pod je bio od drveta a podneblje i dva zida su bili gvozdjeni. Na jednoj strani među dva zida bile su dvije daske koje su predstavljale jednu stranu tih mornarskih kreveta »BUNKS«, u kojima nije bilo dašćica na kojima bi se prostrijeo »stramac«, ali dašćice nisu bile potrebne jer tu nije bilo stramacaca kao ni plahta, a niti pokrivača. Zastora, spremnika, umivaone, sapuna, ručnika, uprav ništa. Samo pustoš, a studeno kao u lednici, i u sebi sam rekao »ah moj Jozo! ovo je novi život, novo iskustvo, jer na putničkim parobrodima »San Marco« i »Marija-B« u tome nismo oskudjevali i stoga ovakovo iznenađenje nijesam niti u snu očekivao. Sasvim što sam još bio dijete i da nisam imao svijetskog iskustva, ipak sam pomislio kako su brodovlasnici živjeli u svakom blagostanju — toga je bilo u Vignju i okolici — i živjeli raskošno u njihovim lijepim bijelim palačama, koje su ogradili u krasnim mjestima pokraj mora, a da mornari koji su za brodovlasnike sve ovo blago stvarali njihovim teškim radom, znojem i krvlju, a često puta i sa svojim životom, morali su živjeti gore nego marva. Brodovlasnici i većina kapetana su imali više brige za svoje životinje nego za momčad broda.

Svaka majka bi se sigurno onesvijestila kad bi vidjela kabinu u kojoj njezino dijete mora spavati, a u ovoj sam ja imao spavati; ali kako da spavam? Jeza me je podilazila i strah se je povećavao u toj samoći kad sam vrata zaključao, i moja je misao odlazila na moj dom i na moju majku, koja bi me u zimsko doba dosta puta preko noći pokrila i pokrivače podvijala ispod mene, ali ovdje nije bilo ni moje majke ni bilo koga da mi pomogne. Znao sam da ona misli na mene i ta me je misao nešto hrabrila te su moje suze prestale. Morao sam se snaći i morao sam se žuriti da nešto odlučim prije nego promrznem. Otvorio sam škrinju i izvadio nešto robe te se obučem nekako. Sa ostalom robom koju sam iz škrinje izvadio pokrio sam se kao maleno dijete, što sam u istinu i bio, te odmah zaspao. Ujutro sam se rano probudio i odmah sam se ustao, ali mi je bilo vrlo teško ustati, jer su me sve kosti i živci boljeli. Iako je bilo rano, ja sam obukao radno odijelo i oprezno otišao do kuhinje. Na brodu se još ništa nije micalo a ono malo momčadi što je bilo na brodu još je spavalo, a vanka broda je radni dan tek počeo da oči otvara i kola su već prolazila, nekoiju vučeni od volova sa velikim rogovima, a neki velikim snažnim konjima. Vrijeme se bilo poboljšalo i nije kišilo, ali na prelazu preko palube morao sam biti oprezan da ne stavim nogu u lokvicu vode jer mi cipele nisu bile najbolje i smočio bi noge. Majka mi je uvijek preporučivala da se čuvam mokrih noga. U kuhinji je mali već vatru naložio i tako smo mi dvojica skuhalo kafu i tu se dobro najeli kafe sa konzerviranim mlijekom i dobrim kruhom. Mali je stavio oveći sud kafe za momčad broda. Mi smo se dvojica tu u kuhinji razgovarali sve dok nam naš razgovor nije bio prekinut dolaskom kapetana Habića u kuhinju. da se ogrije jer se je rano ustao.

On mi saopći da budući na brodu nema sobara, a da strojarima nije potrebna velika posluga jer jedu samo jedan obrok na brodu, da je potrebno da ja vršim dužnost sobara za kratko vrijeme dok novi sobar dođe na brod, i da služim njega i zapovjednika Joza Buntijelića. To me je ugodno iznenadilo, oveselilo i počastilo i drage sam volje na to pristao. Pošao sam u salon gdje mi je dao sve ključeve i pokazao gdje se razna hrana kao i druge stvari drže. U smočnici sam za njega skuhaio kafu. Kasnije sam mu donio doručak iz kuhinje, i tako je moj život kao sobara počeo. Pred podne došao je na brod kapetan Buntijelić i kad me je vidio bio je iznenađen da sam ja došao na brod mjesto dječaka kojeg je očekivao, ali mu je bilo drago da sam ja došao. Budući da je došao na brod mokrim nogama, naredio mi je da naložim vatru u salonu na ognjištu pokraj kojeg je sjeo i osušio svoje noge, bječve i cipele. On je bio iz Vignja kao i ja i imao je tri sina, Franića, Nikolu i Joza, koji su bili stariji od mene i već su bili u školama u Dubrovniku. Kapetan Buntijelić me je dosta puta ispod oka gledao kad bi radio u salonu ili u blagovaonici njega služio i bio sam znatiželjan dali je on mislio dali sam ja imao biti negdje u školi mjesto tu gdje sam bio. Ali što je on mislio da je mislio, moja sudbina je bila da gubim moje mlade dane uzalud na moru, i budući da nijesam imao naobrazbe da drukčije mislim pomirio sam se ovim načinom života, za neko vrijeme.

Poslije kako sam poslužio kapetane objedom i sve uredio, ispričao sam kapetanu Habiću da sam morao spavati u praznoj i studenoj kabini, što je za mene bilo vrlo tragično, ali moje pripovijedanje nije na njega uopšte djelovalo, i nijesam nikako mogao vjerovati u takovu njegovu ravnodušnost ovdje na brodu, kad je otrag dva dana gledao za moj konfor kao da mi je bio otac. Sigurno parobrodarsko društvo »Unione Ragusea« nebi bilo propalo da mi je on ponudio da spavam za par noći u jednoj od neupotrebljenih kabina. Zapitao sam ga gdje bi mogao naći dašćica za postelju, našto mi je on dao ključ od jednog namještaja, ispod kaštila gdje se je držalo svakojakih pribora i tu sam našao što mi je trebalo da napravim postelju. Kada sam se povratio u salon, kapetan Habić mi reče da on i kapetan Buntijelić ne će večerati na brodu pak ako želim, da mogu ići na kraj na izlaz i vidjeti naše mještane kapetana Miću Dediola i Luku Lupisa koji su bili na parobrodu »Knez« u »Sachetti« na popravku. Ovo me je veselilo jer sam obojicu pohodio na istom brodu kad sam bio u Splitu ukrcan na »Mariji-B«, a opet Luka Lupis i ja smo zajedno na školu hodili. Zapitao sam kapetana Habića može li mi dati na »račun« deset kruna jer da bi želio kupiti jednu »ščavinu« (pokrivač), čemu je on drage volje udovoljio.

Ja sam se odmah požurio i obukao najbolje što sam imao i skakajući otišao do »Kneza«. Kapetanu Miću kao i Luki Lupisu je bilo drago da sam ih došao pohoditi i kapetan Miće me je počastio »domaće rakije i peljeških mindula i smokava«. Luka je poslužio večerom nešto ranije jer je kapetan Miće imao ići vanka, i tako sam ja sa Lukom večerao i obojica smo ranije izašli da kupimo pokrivač nedaleko u jednom malom dućanu u ulici Via Cavana, za koju sam platio pet kruna. Taj pokrivač je bio tako krupan i od slabog materijala da mi je uvijek derao lice i grlo, a trajao je dulje vremena nego sam želio. Mi dvojica malo smo prošetai i negdje na »Piazza Giuseppina« pojeli dobru bijelu kafu sa slatkišima, i sa mojim pokrivačem ispod ramena sam se povratio na brod i sa nešto moje robe ispod mene mjesto stramacaca i sa priduplanim pokrivačem poviše mene sam se nešto toplije osjećao i ubrzo zaspao.

Dani su pomalo prolazili a ugljen se je još i polaganije iskrcavao jer je bilo kišovito vrijeme. Paluba je uvijek bila puna ugljenog blata, a na brodu je sve bilo u neredu, što je spriječilo da u salonu bude sve čisto onako kako sam ja želio, jer sam još svjež nakon moje službe na parobrodu »San Marco« gdje je sve moralo biti prečisto. Za mene nije bilo dosta rada jer sam u dva ili tri dana bio sve uredio što je bilo zanemareno za vrijeme što na brodu nije bilo sobara. To mi je bilo moguće učiniti jer kapetani nijesu zahtijevali nikakovu izvanrednu posluđu, već po običaju kafa, ručak, objed i večeru, a kad i kad bi oni išli vanka za mene nije bilo većeg rada. Vrlo dobro se je jelo i svega je bilo u izobilju, jer je malo momčadi bilo na brodu, ali mi je mali od kuhinje rekao da ovako neće biti kad se »parti« (odputuje) iz Trsta. Ja sam se sa svima upoznao kao i sa strojarima čiji sam ja »mali« imao biti čim novi sobar dođe na brod. Dva strojara su bili Nicklis i Veljak, i oni su već nekoliko vremena bili ukranci na brodu i poznavali su dosta naših kapetana kao i nekoliko mojih mještana koji su svojevrstno bili ukranci na »Mariji Imakulati«. Svak se je čudio da sam ja bio ukrancan na parobrodu »San Marco« jer da se takova nije nigda čulo da je Dalmatinac bio ukrancan na brodovima koji su pripadali parobrodarskome društvu »Istria-Trieste«, jer da su na tom društvu samo ukravali tršćansku momčad. Dakako bilo je nekoliko naših kapetana na brodovima tog društva, ali jedino radi toga jer im je bilo potrebno dobrih i vještih kapetana. Strojari Nicklis i Veljak su me smatrali »kao malo derište koje dobro govori talijanski«, ali su se oni s tim »malim derištem« kasnije razočarali. Ja sam imao dosta slobodnog vremena kojeg sam upotrebio da sve po salonu pregledam i pronađem, nadasve i dvije slobodne kabine u kojima je bilo svačkoiakih »delikatesa«, kao konzerviranog voća, marmalade, sardina, mesa, likera, slatkiša, kao i vrlo dobrih engleskih biskvita u lijepim kutijama i svega toga sam se ja često i obilno častio i na sve sam to gledao sa povećanim mojim očima i otvorenim ustima koje sam imao prepune sve dok novi sobar nije došao na brod.

Jedno poslije podne pozove me kuhar i upita me da jesam li šta čuo pri razgovoru među kapetana Buntijelića i Habića, što me je iznenadilo jer mi je uvijek bilo preporučeno da nikome ne pripovijedam ono što čujem, jer da to nije pravilno i da je vrlo opasno. Ja mu odgovorim da nijesam ništa čuo, ali i da jesam da mu nebi ništa kazao, da ja nijesam špijun, da su oni meni povjerali i dali mi ključke od svega, da ja moram da vršim moju dužnost pravilno. Pitao sam se: kako bi se on osjećao kad bi njegov mali od kuhinje drugome pripovijedio što bi od njega čuo. Kuhar mene iznenađen pogleda i moguće da ni sam sebi nije vjerovao da mu tako malo »puzdro« može odgovarati i reče mi »ti mali imaš dobru „padelu“ (jezik)«. Ja sam već odavna čuo pripovijedati da su na brodu zapovjednik i kuhar dva prva »boga«, a da za njima dolazi noštromo ko treći »bog«, ali, što se tiče momčadi da je kuhar »prvi bog« na brodu. S tim u mojim mislima ja sam kuhara drugčije posmatrao i o niemu mislio, i pomislio sam, da bi za mene bilo slabo kad bi me kuhar imao »na zubu« (zamrzio) i nije prošlo dugo vremena a da ja nisam osjetio njegovu snagu na brodu. Drugi dan nekako iz daleka, ali prije nego se je dan svršio otvoreno je on meni pokazao da je on moj majstor i, da se on samnom igra kao mačka koja je uhvatila mišića i malo mu vrat zagrizla. Ujutro kad sam pošao u kuhinju po ručak za kapetane kuhar mi ne dopusti da uđem u kuhinju već da čekam pred vratima, što je za mene bila velika uvreda, tako je isto učinio za objed i za večeru. Ali iste večeri prije nego je kuhar išao vanka, ja mu se približim i rečem mu »dobra večer šjor kogo«, našto mi on prijateljski odgovori »dobra večer, jer je on znao da ja znam da me on ima u stupici. Ja ga upitah što bi on želio znati, našto mi on odgovori da bi želio znati da li će isti kapetani ostati na brodu ili će ih drugi zamijeniti. Za kuhara je uvijek bilo važno znati tko će biti zapovjednik, jer je kuhar donekle imao

odgovornost da drži momčad zadovoljnu sa onakvom i s onoliko hrane koliko zapovjednik daje, jer što bolji zapovjednik, to bolja i obilnija hrana, a za kuhara laganij rad. Ja mu rečem, da bi to i ja želio znati, jer da bi rađe da oni ostanu na brodu jer da ih poznam i da sam se njima već obikao. Kuhar mora da zna sve što se događa na brodu, na »božji« ili na »vražji« način, ali on mora znati.

Poslije ovog događaja sa kuharom ja sam moje male ali osjetljive uši držao uvijek naperene, da čujem razgovor kapetana, bilo to u blagovaonici ili u salonu, i nije prošlo dugo vremena i meni je uspjelo čuti, kako oni o tome govore, i da što će raditi kad se kući povrate, kako će na ribanje, jer su obojica imali lijepe ladice i svakojaki pribor za ribarski sport. Jedne večeri sam ih služio u blagovaonici, oni su o tome otvoreno govorili, i zato sam bio slobodan da poslije večere upitam kapetana Habića o tome. On mi je drage volje kazao da će oni obojica ići kući, a da će za novog zapovjednika doći kapetan Niko Svilokos iz Kalamote, koji je svojevrstno bio oficir na »Mariji Imakulati«, da će za prvog oficira doći neki dubrovčanin, a za drugoga oficira naš mještanin kap. Stipe Pederin, kojeg ja nisam poznavao ali sam čuo govoriti, a za vođu palube, da će doći Miho Suhor iz Kučišta. To je za mene bilo veselje, jer su dva moja mještanina odlazili s broda, a druga dva su dolazili na brod, i ako ih nijesam poznavao za mene je to bila velika utieha i moralna snaga i ja sam mislio da bi se mogao uvijek obratiti u slučaju kakove potrebe. O promjeni kapetana sam odmah saopćio kuharu, koji me upita, da ima li zla u tome, što sam i sam znao, da nije bilo.

Ugljen je skoro već bio iskrcan. Kapetani Buntijelić i Habić su svoje stvari spakovali u kovčuge, bili su spremni za odlazak, čim drugi kapetani dođu na brod, da ih zamijene. I tako jednog dana pred večer dođe novi zapovjednik, kapetan Niko Svilokos, na brod. Ja sam bio u smočnici, kad je on došao u salon i samo sam ga za čas vidio, ali sam opazio, da je imao velike crne oči, donekle stroge oči i vrlo ozbiljan, a kako da čovjek ne bude ozbiljan, kad preuzima brod u ruke prvi put kao zapovjednik. Za kratko vrijeme se je razgovarao sa kapetanima i kasnije su svi zajedno izašli. To je bila nedjelja, a u ponedjeljak ujutro mi saopćio kapetan Habić, da će do dva dana doći na brod novi sobar i da ću ja morati uzeti moje mjesto, kod strojara, kojima je bila potreba od maloga, jer su svi strojari već bili došli na brod, što je za mene imalo biti novo iskustvo. Dok sam u salonu bio, ja sam bio gospodar svega, i kako sam već pripovijedio uživao sam veliko blagostanje i jeo svakojaki interesantnih hrana, kad bi ja išao pregledati, što nisam smatrao kao nešto nepravilno, već kao nešto korisno, jer sam barem doznao gdje je sve, što moguće da ni kapetani nisu znali. Sreća je bila da sam tih finoća jeo, jer nakon što sam ostavio salon nijesam tih stvari vidio a kamoli jeo. To je bilo za kapetana i za oficire u rijetkim slučajevima, a ja sam sve to smatrao kao kupljeno za jesti, pak sam mislio, da nema razlike između želudca oficira i želudca mornara, a da je mornarev čvrstiji.

Kapetan Niko Svilokos je uzeo brod u ruke. Oficiri i noštromo su na brod došli i svoja mjesta zauzeli, a kapetani Buntijelić i Habić kući otišli. Tužno sam se osjećao, kad sam ih vidio, gdje idu s broda po stepenicama na rivu, gdje su ih kola čekala, jer su bili iz mog sela, s njima sam se već bio obikao i vrlo lako ih je bilo služiti, a opet oni su bili na putu u naš Viganj, gdje sam ja rađe želio biti, nego ovdje ukrancan na velikome »kašunu« (sanduku), a opet sam mislio, da bi oni bili isti ljudi na putovanju, kao što su bili ovdje u luci, ali to nije bilo tako. O tome mi je dosta jedan moj mještanin, koji žive ovdje u Oaklandu pripovijedao, jer je on s njima bio »imbarkan« na »Mariji Imakulati« za tri godine. Moj mještanin mi je također pripovijedao, da kad su jednom plovili negdje po Atlantiku, da je kapetan Buntijelić vidio jednu veliku bačvu na površini mora, kojoj su se

približili, zaustavili brod a poslije pola sata teškoga rada, jer se je brod valjao, uspjelo im je zakučati tu bačvu i podignuti na palubu, gdje su je ostrugali, jer je bila pokrivena dugom morskom travom, a poslije toga smjestiti u unutrašnjost broda. Kad su bačvu otvorili, pronašli su, da je bila puna vrlo finog francuskoga vina, od kojeg su pretočili u damižane i odnijeli u salon. Moj mještanin jednog dana pripita kapetana Habića, da zašto se ne dadu napiti tog vina, a on mu odgovori, da ako želi, da će mu on dati. Moj mu mještanin reče, da on ne pita za sebe, već za cijelu momčad, jer da su svi teško radili pri spasavanju tog vina, ali za momčad nije bilo niti kaplje. Jednog dana kad je momčad čistila u jednom predjelu broda, gdje je ta bačva sa vinom bila pohranjena, otvoriše čap i u bačvu baciše svakojakog smeća, među kojeg je bilo i mišakinja, tako da kad je sobar poslije toga išao da istoči vina, nije moglo izlaziti,

i strojari su morali učiniti široki otvor, kroz koji je vino curilo, al ne čisto vino, već vino puno smeća, što je doista posramilo i kaznilo sebične kapetane, a budući da se ostalo vino nije moglo uopće piti, bačva je bačena u more.

U jednom slučaju, pripovijeda mi moj mještanin, kad su putovali Sredozemnim morem naišli su na jedan veliki izvrnut jedrenak na kojem nije bilo nikoga živa, i budući da je vrijeme bilo loše, nisu mogli da išta spase ili da jedrenjaču otegle i tako su svoj put prosljedili.

Pričanje mojeg mještanina je još jedan dokaz, da se je mnogo interesantnih događaja na moru za uvijek izgubilo, jer niti kapetani niti momčad nisu marili da išta opišu, a tegobe pomorskog zvanja su poznate svim pomorcima, koji se u mnogim zemljama još i danas bore za svoja prava i protiv nasilja pojedinaca.

(nastavit će se)